

# Рід іменників

Слід пам'ятати, що в українській мові до **чоловічого роду** належать такі іменники: **аерозоль, біль, висип, дріб, кір, літопис, насип, нежить, пил, підпис, полин, продаж, рояль, собака, степ, ступінь, толь** (водостійкий рулонний матеріал для покриття даху), **тунель, тюль, шампунь, Сибір, ярмарок**.

**До жіночого роду** – іменники: **бандероль, ваніль, вуаль, гуаш, жовч, емаль, каніфоль** (смола, добута з хвойних дерев), **мігрень, нехворощ** (різновид полину), **папороть, путь, розкіш, фланель** (тканина).

Деякі іменники можуть мати залежно від контексту різний рід — **чоловічий або жіночий**:

Убивця, кровопивця, староста, сирота, п'яниця, листоноша, каліка; базіка, бідолаха, нероба, непосида, недоторка, нечепура, прибудда, причепа, потвора, роззява, Шура, Валя, Женя, Коваленко, Чумак, Екзюпері, Золя;

**чоловічий або середній**: цей ледащо і це ледащо, цей базікало і це базікало; забудько, незнайко, здоровило, хлопчисько;

**жіночий або середній**: ця головище і це головище, ця хмарище і це хмарище.

**Іх прийнято називати іменниками подвійного роду**. На рід таких іменників указує слово, що має виразні родові ознаки:

малий Шура – мала Шура; добрий трудяга – добра трудяга; прийшов нездара – прийшла нездара.

Окремі іменники мають **варіантні родові форми**. Можуть варіюватися форми чоловічого та жіночого роду: цей абрикос і ця абрикоса, цей жираф і ця жирафа, цей зал і ця зала, цей змій і ця змія, цей мозоль і ця мозоля, цей мотузок і ця мотузка, цей парасоль і ця парасоля, цей птах і ця птаха, цей спазм і ця спазма;  
форми чоловічого та середнього роду: цей безлад і це безладдя;  
форми жіночого та середнього роду: ця покуть (почесне місце (куток) в українській хаті (здебільшого по діагоналі від печі), де стояла скриня або стіл) і це покуття.

**Рід незмінюваних іменників встановлюється так:**

а) назви осіб мають рід відповідно до статі: цей аташе, цей кюре, ця леді, ця фрау;

б) назви тварин мають звичайно чоловічий рід: цей шимпанзе, цей поні, цей какаду, цей колібрі, цей кенгуру (але якщо треба вказати на самку, назві надається значення жіночого роду: ця кенгуру, ця шимпанзе); але: івасі, цеце (муха) – жіночий рід.

в) назви неістот мають середній рід: це кашне, це комюніке, це меню, це журі, це алібі; але: сальмі, хінді, авеню, кольрабі, бере (сорт груші) – жіночий рід.

г) власні назви мають рід відповідно до роду загальної назви: цей Кракатау (вулкан), цей Хокайдо (острів), ця Міссісіпі (річка), ця Монако (країна), це Гельсінкі (місто), це Онтаріо (озеро); порівняйте це каламутна Міссурі (річка), рівнинне Міссурі (плато), густонаселений Міссурі (штат у США);

д) незмінювані складноскорочені слова мають рід відповідно до роду основного слова: цей райвно (відділ), цей НБУ (банк), ця СБУ (служба), це МЗС (міністерство).

!!! Іменники, що вживаються тільки в множині, за родами не розрізняються: ці двері, ці сани, ці канікули, ці Карпати, ці Черкаси.

**Деякі іменники чоловічого роду**, що позначають осіб за родом занять, **можуть називати й осіб жіночої статі**: адвокат, депутат, директор, інженер, менеджер, мер, міністр, нотаріус, прокурор, професор, тренер, юрист.

Наприклад: Прославлений снайпер Людмила Шевчук посіла в змаганнях перше місце.

Наш директор Софія Петрівна розповіла цікаву історію.

Від деяких слів творяться назви осіб жіночого роду, але вони належать до нейтральної лексики: вчитель — вчителька, дипломник — дипломниця, журналіст — журналістка, майстер — майстриня, продавець — продавчиня, перекладач — перекладачка.

# Число іменників

Іменники мають два числа: однину й множину. Іменники в однині можна співвіднести із займенниками він, вона, воно або поєднати із цей, ця, це: *цей світ, ця громада, це коріння*. Іменники в множині можна співвіднести із займенником вони або поєднати із ці: *ці дерева, ці Карпати*.

**Частина іменників вживається, як правило, лише в однині.**

**До однинних іменників належать:**

а) речовинні іменники: *залізо, віск, кров, молоко, чорнило, кисень, пісок, сіль, вапно, сталь*.

**Примітка.** Окремі іменники можуть приймати множинну форму, але при цьому вони змінюють лексичне значення (означають окремі типи, види, марки, сорти речовин або простір, територію) і переходять у розряд конкретних іменників, які змінюються за числами: *води, соки, хліба, солі, віна; піски, жита, сніги, пшениці (технічні масла, чаї першого сорту, мінеральні води)*.

б) збірні назви: *студентство, молодь, дітвора, рідня, худоба, ганчір'я, морква, бурячиння, листя, проміння, каміння, волосся*.

**Примітка 1.** Іменники, які не є збірними (піддаються лічбі), мають форму однини і множини: *загін, полк, ліс, армія, стадо, команда, ансамбль, екіпаж, рота, колектив, дивізія*.

**Примітка 2.** Деякі іменники мають співвідносні форми граматичного числа однини і множини та форми збірності: *миша – миші – мишва, ворона – ворони – вороння, жінка – жінки – жіноцтво (і жінота), парубок – парубки – парубоцтво (і парубота), птах – птахи – птаство, професор – професори – професура*.

в) абстрактні іменники: *доброта, байдужість, поспішність, краса, правда, успіх, спів, біг, здивування, страх, час, година, молитва, хода, гнів, дружба*;

**Примітка.** Окремі абстрактні іменники можуть мати множинну форму, коли виражають конкретний прояв почуттів, стану чи конкретний вияв ознаки, властивості: *болі, печалі, висоти, злети, глибини, світи (висоти науки, глибини моря, краси природи)*.

г) власні назви: *Ольга, Степан, Іванченко, Луцьк, Куренівка*.

**Примітка.** Ці іменники можуть мати множинну форму, коли позначають однорідні поняття: *Шевченки, Василі*. Множинна форма означає певну кількість осіб, що мають спільне ім'я.

Незначна частина іменників має тільки множину.

**До множинних іменників належать:**

а) назви предметів, парних або симетричних за своєю будовою: *ножиці, сани, ворота, штани, челюсті* (вихід кухонної печі, отвір дугастої форми між припічком і внутрішньою частиною печі), *груди, вила, обценьки*;

б) деякі збірні назви: *люди, діти, кури, гуси, дрова, дріжджі, меблі, коноплі, надра, гроші, вершки, макарони, кучері, чари, оплески, ліки, консерви*.

**Примітка.** Уживані у сучасній українській мові іменники *людина і люди, курка і кури, дитина і діти, гуска і гуси* тощо є спільнокореновими словами, а не співвідносними формами однини і множини; другий іменник у цих парах — множинний.

в) абстрактні іменники (із суфіксом -ощ-): *лінощі, мудрощі, заздрощі, пахощі, пестощі, прикрощі*;

г) назви дій, процесів, часових понять, ігор: *заробітки, жнива, дебати, роковини, сутінки, приморозки, вибори, проводи, збори, шашки, шахи, піжмурки*;

г) назви родин рослин і тварин (іменники прикметникового походження): *зернові, бобові, злакові, зонтичні, озимі, цитрусові, хребетні, яструбині*;

д) деякі власні географічні назви: *Черкаси, Суми, Карпати, Альпи*.

Множинні іменники реального значення однини або множини набувають за допомогою числівників: *одні двері — двоє дверей, одні ножиці — троє ножиць*.

Будуючи речення зі збірними іменниками, треба особливу увагу звертати на число пов'язаних із ними слів.

Якщо збірний іменник, який називає сукупність багатьох предметів, стоїть в однині, то й пов'язані з ним слова також мають стояти в однині: *осіннє листя (а не осінні), коріння проросло (а не проросли), селянство — воно (а не вони), молодь — її інтереси (а не їхні)*.

